Quarterly Financial Accounting
E-ISSN: 2783-4417
Vol. 17, Issue 2, No. 66, Summer 2025, p 19-35
Received: 07.11.2025 Accepted: 26.01.2026

Research Paper

Assessing the Extent of Government Dependence and Earnings Management Incentives in Automotive Companies: Can the Audit Committee Play a Moderating Role?

Mehrdad SadrAra*
Assistant Professor, Department of Accounting, University of Guilan, Rasht, Iran.
Mehrdadsadrara@Guilan.ac.ir

Abstract
This study examines the effect of government dependence on earnings management of automobile companies listed on the Tehran Stock Exchange and Iran Fara Bourse and analyzes the moderating role of the audit committee in this regard. The main objective is to determine the extent of the effect of political powers on earnings manipulation and also to examine the ability of the audit committee to reduce these negative effects. In this regard, the effect of three key characteristics of the audit committee, including financial expertise, independence, and size, has been evaluated. The statistical population of the study included automobile companies active on the Tehran Stock Exchange and Iran Fara Bourse, of which 30 companies were selected between 2016 and 2025 after applying sampling restrictions. The research method was descriptive correlational and the data were analyzed using the generalized least squares (GLS) method. This method was selected due to its ability to control variance heterogeneity and autocorrelation in the consolidated data. The findings show that government dependence has a positive and significant effect on both types of earnings management (committed and actual). In other words, firms with stronger government involvement are more likely to manipulate earnings. Regarding the moderating role of the audit committee, the results indicate that financial expertise and member independence can weaken the positive relationship between political influence and accrual earnings management. However, audit committee size did not have a significant moderating effect. Regarding actual earnings management, only audit committee financial expertise was able to moderate the effect of government involvement. The results of this study are important in several ways. First, it provides strong evidence about the negative impact of government involvement on financial reporting quality. Second, it shows that the professional characteristics of the audit committee can partially reduce these negative effects. These findings are useful for regulators, investors, and other stakeholders in the capital market and emphasize the importance of strengthening the independence and expertise of audit committees in firms with strong government involvement. The present study will make an important step in the development of the literature in this area by filling the research gap in the field of the impact of political factors on earnings management in the automotive industry.

Keywords: Audit Committee, Government Dependency, Accrued Earnings Management, Real Earnings Management.

Introduction

Government dependence and its implications for corporate financial reporting have long been a contentious issue in emerging economies, where political influence often intertwines with business operations. In Iran, where state-owned enterprises dominate key industries such as automotive manufacturing, the pressure to align financial performance with political objectives creates fertile ground for earnings management. This study investigates whether government-linked automakers engage in accrual-based and real earnings manipulation and, more critically, whether audit committees can mitigate such practices. Given Iran's unique economic landscape—marked by sanctions, state intervention, and weak corporate governance—the findings could shed light on how political interference distorts financial transparency and whether internal oversight mechanisms can counteract these distortions. The role of audit committees in enhancing financial reporting quality has been widely acknowledged, yet their effectiveness in politically connected firms remains underexplored, particularly in high-stakes industries like automotive manufacturing. By analyzing the moderating impact of audit committee characteristics—financial expertise, independence, and size—this research provides critical insights into whether governance structures can withstand political pressures. The results not only contribute to the global discourse on earnings management in state-influenced firms but also offer practical implications for regulators and policymakers striving to improve corporate accountability in environments where economic and political interests are deeply entangled.

* Corresponding author
SadrAra, M. (2025). Assessing the Extent of Government Dependence and Earnings Management Incentives in Automotive Companies: Can the Audit Committee Play a Moderating Role?. *Quarterly Financial Accounting*, 17(66): 19-35.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

Method and Data

This study employs a robust quantitative approach, analyzing panel data from 30 Iranian automotive companies listed on the Tehran Stock Exchange and Iran Fara Bourse between 2016 and 2025. Using generalized least squares (GLS) regression to address heteroskedasticity and autocorrelation, the research examines the impact of government dependence—measured by state ownership exceeding 20%—on both accrual-based and real earnings management, while testing the moderating role of audit committee characteristics. Financial expertise and independence are quantified based on member qualifications and non-affiliation, while real earnings management is captured through abnormal cash flows, discretionary expenses, and production costs. The dataset, sourced from audited financial statements and the Rahavard Novin database, undergoes rigorous diagnostic tests, including unit root and multicollinearity checks, ensuring the reliability of findings in Iran's volatile economic context, where political interference often skews corporate governance dynamics.

Findings

The study reveals compelling evidence that government dependence in Iran's automotive sector significantly amplifies both accrual-based and real earnings management, confirming that politically connected firms manipulate financial statements to meet strategic objectives. Notably, audit committees with strong financial expertise emerge as a powerful moderating force, weakening this relationship—particularly for accrual manipulation—while committee independence shows limited effectiveness against real earnings management. Surprisingly, audit committee size proves irrelevant, suggesting symbolic rather than substantive governance in state-influenced firms. These findings underscore a stark reality: in Iran’s politicized economy, technical competence in oversight bodies outweighs structural reforms, as sophisticated earnings management tactics often evade conventional governance checks.

Conclusion and discussion

This research paints a nuanced picture of corporate governance in Iran’s state-dominated automotive industry, where political imperatives routinely compromise financial integrity. While audit committees with financial expertise demonstrate tangible potential to curb earnings manipulation, their impact remains partial—unable to fully neutralize the systemic distortions caused by government interference. The study sounds an alarm for regulators: without depoliticizing ownership structures and mandating genuinely independent oversight, even robust governance mechanisms will struggle to ensure transparency. For emerging markets facing similar challenges, these findings highlight an urgent need to prioritize specialized financial competencies in audit committees while rethinking the broader ecosystem that enables political capture of corporate reporting.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

فصلنامه حسابداری مالی
سال هفدهم، شماره ۶۶، تابستان۱۴۰۴، ص ۳۵-۱۹
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۶ تاریخ پذیرش:۱۴۰۴/۱۱/۰۶

مقاله پژوهشی

ارزیابی میزان وابستگی دولتی و انگیزه‌های مدیریت سود در شرکت‌های خودروسازی: آیا کمیته حسابرسی می‌تواند نقش تعدیل‌گر ایفا نماید؟

مهرداد صدرآرا*

استادیار گروه حسابداری، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
Mehrdadsadrara@Guilan.ac.ir

چکیده:

این پژوهش به بررسی تأثیر وابستگی دولتی بر مدیریت سود شرکت‌های خودروساز پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران می‌پردازد و نقش تعدیلگر کمیته حسابرسی را در این رابطه تحلیل می‌کند. هدف اصلی، تعیین میزان تأثیر قدرت‌های سیاسی بر دستکاری سود و همچنین بررسی توانایی کمیته حسابرسی در کاهش این تأثیرات منفی است. در این راستا، تأثیر سه ویژگی کلیدی کمیته حسابرسی شامل تخصص مالی، استقلال و اندازه مورد ارزیابی قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل شرکت‌های خودروساز فعال در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران بوده که پس از اعمال محدودیت‌های نمونه‌گیری، ۳۰ شرکت در بازه زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۳ انتخاب شدند. روش تحقیق از نوع توصیفی- همبستگی بوده و داده‌ها با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) مورد تحلیل قرار گرفتند. این روش به دلیل توانایی در کنترل ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی در داده‌های تلفیقی انتخاب شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که وابستگی دولتی تأثیری مثبت و معنادار بر هر دو نوع مدیریت سود (تعهدی و واقعی) دارد. به‌عبارت دیگر، شرکت‌های تحت وابستگی دولتی قوی‌تر، تمایل بیشتری به دستکاری سود نشان می‌دهند. در مورد نقش تعدیلگر کمیته حسابرسی، نتایج حاکی از آن است که تخصص مالی و استقلال اعضا می‌توانند رابطه مثبت بین ارتباطات دولتی و مدیریت سود تعهدی را تضعیف کنند. با این حال، اندازه کمیته حسابرسی تأثیر تعدیل‌گری معناداری نداشت. در خصوص مدیریت سود واقعی، تنها تخصص مالی کمیته حسابرسی توانست اثر وابستگی دولتی را تعدیل کند. نتایج این پژوهش از چند جهت حائز اهمیت است. نخست آنکه شواهد محکمی درباره تأثیر منفی وابستگی دولتی بر کیفیت گزارشگری مالی ارائه می‌دهد. دوم آنکه نشان می‌دهد ویژگی‌های حرفه‌ای کمیته حسابرسی می‌تواند تا حدی از این تأثیرات منفی بکاهد. این یافته‌ها برای تنظیم‌کنندگان مقررات، سرمایه‌گذاران و سایر ذینفعان بازار سرمایه مفید بوده و بر اهمیت تقویت استقلال و تخصص کمیته‌های حسابرسی در شرکت‌های تحت وابستگی دولتی قوی تأکید دارد. پژوهش حاضر با پر کردن خلأ تحقیقاتی در زمینه تأثیر عوامل سیاسی بر مدیریت سود در صنعت خودروسازی، گام مهمی در توسعه ادبیات این حوزه خواهد داشت.

واژه‌های کلیدی: کمیته حسابرسی، وابستگی دولتی، مدیریت سود تعهدی، مدیریت سود واقعی.

---

* نویسنده مسئول

صدرآرا، مهرداد. (۱۴۰۴). ارزیابی میزان وابستگی دولتی و انگیزه‌های مدیریت سود در شرکت‌های خودروسازی: آیا کمیته حسابرسی می‌تواند نقش تعدیل‌گر ایفا نماید؟. *فصلنامه حسابداری مالی*، ۱۷(۶۶): ۳۵-۱۹.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

مقدمه

در سال‌های اخیر، نقش وابستگی دولتی بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و مالی شرکت‌ها به موضوعی بحث‌برانگیز در ادبیات حاکمیت شرکتی تبدیل شده است (گوپتا، کوشواها و ابراهیمی[1]، ۲۰۲۴). در اقتصادهای در حال توسعه که دولت نقش پررنگ و مستقیمی در هدایت فعالیت‌های اقتصادی و مالکیت بنگاه‌های بزرگ ایفا می‌کند، این مسئله از اهمیت مضاعفی برخوردار است. اهمیت موضوع پژوهش حاضر از تقاطع دو مسئله کلیدی نشأت می‌گیرد: نخست، ریسک بالای مدیریت سود در شرکت‌های با وابستگی دولتی که بر اساس نظریه هزینه سیاسی (صدرآرا، مشعشعی و عمرانی، ۱۴۰۳؛ حبیب[2]، ۲۰۰۱) و نظریه نمایندگی (داداش‌زاده، ۱۳۹۹) می‌تواند ناشی از فشار برای تحقق اهداف سیاسی، دستیابی به تسهیلات ارزان‌قیمت، یا پوشش عملکرد ضعیف اقتصادی باشد. دوم، حساسیت و نقش استراتژیک صنعت خودروسازی در اقتصاد ایران که به دلیل ارتباط تنگاتنگ با سیاست‌های کلان، حمایت‌های دولتی و شبکه گسترده تأمین و اشتغال، بیش از سایر صنایع در معرض نفوذ و فشارهای سیاسی قرار دارد (صدرآرا، ۱۴۰۲). این شرایط ویژه، انگیزه و امکان دستکاری سود را از طریق هر دو مکانیسم مدیریت سود تعهدی) مانند تغییر برآوردهای حسابداری) و مدیریت سود واقعی (مانند تغییر در فعالیت‌های عملیاتی مانند کاهش مخارج تحقیق و توسعه) به‌طور هم‌زمان افزایش می‌دهد (محمدی و حاجی‌پور، ۱۳۹۹).

مدیریت سود در چنین بافتی، صرفاً یک مسئله حسابداری نیست، بلکه پیامدهای اقتصادی گسترده‌ای به دنبال دارد (صدرآرا، ۱۴۰۲). این پدیده می‌تواند منجر به کاهش شفافیت مالی، افزایش شکاف اطلاعاتی بین ذی‌نفعان داخلی و خارجی، تخصیص نادرست منابع در بازار سرمایه و در نهایت تحلیل اعتماد سرمایه‌گذاران و کاهش کارایی بازار شود (گوپتا و همکاران، ۲۰۲۴؛ صدرآرا و طاهری بازخانه، ۱۴۰۳)؛ بنابراین، یافتن مکانیسم‌هایی برای کاهش یا تعدیل اثرات منفی وابستگی دولتی بر کیفیت گزارشگری مالی، نه تنها یک ضرورت پژوهشی، بلکه یک نیاز مبرم برای سیاست‌گذاران، نهادهای نظارتی مانند سازمان بورس و خود شرکت‌ها به‌منظور ارتقای سلامت مالی و شفافیت است.

در این میان، کمیته حسابرسی به عنوان رکن نظارتی هیئت‌مدیره، می‌تواند نقش کلیدی در کنترل و مهار مدیریت سود ایفا کند (مشعشعی و جعفری ازوج، ۱۳۹۹). با این حال، صرف وجود این کمیته کافی نیست؛ اثربخشی آن به ویژگی‌های ساختاری و کیفی اعضای آن وابسته است (آمارا، بوریوس، الشدیفت، بوزگارو و الآموش[3]، ۲۰۲۵). پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که ویژگی‌هایی مانند تخصص مالی اعضا (نصیرزاده، اورادی، رجبعلی‌زاده، ۱۳۹۶)، استقلال اعضا (حاجیها و نادری، ۱۳۹۷؛ چن، لیو و وانگ[4]، ۲۰۲۳؛ تجویدی و قائمی، ۱۴۰۰) و اندازه کمیته (باهووا[5]، ۲۰۲۴؛ تجویدی و قائمی، ۱۴۰۰) می‌توانند بر توانایی کمیته در محدود کردن مدیریت سود تأثیر مستقیم داشته باشند.

با وجود درک اهمیت وابستگی دولتی و نقش کمیته حسابرسی، سه شکاف مهم در ادبیات موجود مشاهده می‌شود که این پژوهش قصد دارد به آن‌ها بپردازد و نوآوری اصلی خود را بر آن استوار کند:

۱. شکاف بافتی: اکثر مطالعات داخلی و خارجی به‌صورت کلی به رابطه بین حاکمیت شرکتی و مدیریت سود پرداخته‌اند و مطالعات محدودی به بررسی این پویایی در صنعت خودروسازی ایران، با همه پیچیدگی‌ها و وابستگی‌های خاص آن به دولت، توجه کرده‌اند.

۲. شکاف محتوایی: تمرکز غالب پژوهش‌ها بر مدیریت سود تعهدی بوده است (نصیرزاده و همکاران، ۱۳۹۶)، درحالی‌که در شرکت‌های با وابستگی دولتی که کنترل بر عملیات واقعی دارند، مدیریت سود واقعی می‌تواند ابزار مهم‌تری باشد. این پژوهش به‌طور هم‌زمان به هر دو نوع مدیریت سود می‌پردازد.

۳. شکاف نقش‌آفرینی: اگرچه نقش مستقیم ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر مدیریت سود بررسی شده، اما نقش تعدیل‌گری این ویژگی‌ها در رابطه بین وابستگی دولتی و مدیریت سود، به‌ویژه در شرایط ایران، کمتر مورد کاوش قرار گرفته است. به

[1] Gupta, Kushvaha & Ebrahimi
[2] Habib
[3] Amara, Bourouis, Alshdaifat, Bouzgarrou & Al Amosh
[4] Chen, Liu & Wang
[5] Bawuah

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

عبارت ساده‌تر، این سؤال کلیدی پاسخ روشنی نیافته است: آیا تقویت کمیته حسابرسی (از طریق تخصص، استقلال و اندازه) می‌تواند مانند یک «ضربه‌گیر» عمل کند و اثر منفی وابستگی دولتی بر کیفیت سود را کاهش دهد؟

نوآوری پژوهش حاضر در این است که با ترکیب سه متغیر کلیدی (وابستگی دولتی به عنوان بافت فشارزا، مدیریت سود در دو شکل تعهدی و واقعی به عنوان پیامد و ویژگی‌های کمیته حسابرسی به عنوان مکانیسم تعدیل‌گر) و تمرکز بر بافت خاص و حیاتی صنعت خودروسازی ایران، به پر کردن شکاف‌های فوق می‌پردازد. این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤالات اصلی است:

۱. آیا وابستگی دولتی منجر به افزایش مدیریت سود (تعهدی و واقعی) در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی ایران می‌شود؟
۲. آیا ویژگی‌های کمیته حسابرسی (تخصص مالی، استقلال و اندازه) می‌توانند رابطه بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی را تعدیل کنند و اگر چنین است، این تعدیل‌گری به صورت تضعیف رابطه است یا تقویت؟
۳. آیا ویژگی‌های کمیته حسابرسی (تخصص مالی، استقلال و اندازه) می‌توانند رابطه بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را تعدیل کنند و اگر چنین است، این تعدیل‌گری به صورت تضعیف رابطه است یا تقویت؟

یافته‌های این پژوهش می‌تواند مبانی نظری ادبیات حاکمیت شرکتی در اقتصادهای در حال توسعه را با شواهدی از بافت ایران غنی‌تر کند. از جنبه کاربردی، نتایج می‌تواند راهنمای ارزشمندی برای سیاست‌گذاران بازار سرمایه (در تدوین مقررات مربوط به ترکیب کمیته‌های حسابرسی در شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت)، هیئت‌های مدیره شرکت‌ها (در انتخاب و تقویت اعضای کمیته حسابرسی) و سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی (در ارزیابی ریسک گزارشگری مالی شرکت‌های با درجات مختلف وابستگی دولتی) باشد.

پیشینه پژوهش و بسط فرضیه‌ها

مدیریت سود معمولاً به تلاش مدیران شرکت‌ها در جهت دستکاری سود گزارش شده اشاره دارد (صدرآرا، ۱۴۰۲). یکی از اهداف گزارشگری حسابداری ارائه اطلاعات مفید درباره عملکرد مالی واحد تجاری برای طیف گسترده‌ای از استفاده‌کنندگان است (صدرآرا و همکاران، ۱۴۰۳؛ دِنگ، ژِنگ و ژو[1]، ۲۰۱۷). صورت سود و زیان، یکی از صورت‌های مالی اساسی است که این هدف را برآورده می‌سازد (صدرآرا، ۱۴۰۴). عده‌ای معتقدند که سرمایه‌گذاران برای شرکت‌هایی که دارای سود ثابت و پایدار هستند، ارزش بیشتری قائل می‌شوند، در نتیجه ممکن است مدیران برای افزایش قیمت سهام شرکت خود به مدیریت سود روی آورند (صدرآرا، نوربخش لنگرودی و حقگو طبالوندانی، ۱۳۹۷).

داداش زاده (۱۳۹۹) در پژوهش خود تحت عنوان ارتباط بین روابط سیاسی و پدیده مدیریت ساختگی و واقعی سود نشان دادند که از میان شاخص‌های روابط سیاسی، بین تعداد کارکنان و مدیریت سود مصنوعی ارتباط منفی و معنی‌دار وجود داشته درحالی‌که بین تعداد کارکنان و مدیریت سود واقعی ارتباط مثبت و معنی‌دار وجود دارد. بین سایر معیارهای روابط سیاسی با مدیریت واقعی و مصنوعی سود هیچ رابطه‌ای مشاهده نگردید؛ بنابراین، این موضوع بیانگر آن است که روابط سیاسی در رابطه با مدیریت واقعی و مصنوعی سود در بازار سرمایه ایران نقشی را ایفا نمی‌کند و به عنوان یک سازوکار کاملاً بی‌اثر تلقّی می‌شود.

وانگ، برام، ریمزباخ و وانگ[2] (۲۰۲۰) از سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، قانون‌گذاران، مشتریان و رقبا به عنوان قربانیان مدیریت سود یاد می‌کند، زیرا زمانی که آنها بر پایه اطلاعات دستکاری شده توسط مدیران اقدام به تصمیم‌گیری می‌نمایند، ممکن است تصمیمات نادرستی اتخاذ نمایند (صدرآرا، رضائی پیته نوئی و محفوظی، ۱۴۰۱). مدیریت سود زمانی رخ می‌دهد که مدیر برای گزارشگری مالی از قضاوت شخصی خود استفاده می‌کند و این کار را با هدف گمراه کردن برخی از سهامداران درباره عملکرد واقعی اقتصادی یا برای تأثیر در نتایج قراردادهایی انجام می‌دهند که به ارقام حسابداری گزارش شده بستگی دارد (گولدمن، راچل و سو[3]، ۲۰۰۹).

[1] Deng, Zeng & Zhu
[2] Wang, Braam, Reimsbach & Wang
[3] Goldman, Rocholl & So

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

گوپتا و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهش خود تحت عنوان آیا ریسک سیاسی بر مدیریت سود تأثیر می‌گذارد، به این نتیجه رسیدند که شرکت‌هایی که در معرض ریسک سیاسی بالاتری قرار دارند، بیشتر مستعد بیش‌نمایی سود هستند. علاوه بر این، متوجه شدند که در مواجهه با افزایش ریسک سیاسی، شرکت‌ها تمایل دارند مدیریت سود مبتنی بر تعهدی را با مدیریت سود واقعی که تشخیص آن نسبتاً سخت‌تر است، جایگزین نمایند.

از طرفی در دیدگاه اقتصاد سیاسی، سهامداران عمده و مدیرانی که با کانون‌های قدرت سیاسی مرتبط هستند، می‌توانند بر عملکرد مالی شرکت متبوع خود تأثیرگذار باشند (آبیسکرا[1]، ۲۰۰۳). همچنین در فرایند سیاسی سیاستمداران نیز همانند هر فرد دیگری، انگیزه‌هایی برای انتقال ثروت دارند (صدرآرا و طاهری بازخانه، ۱۴۰۳). آنها صرفاً واسطه بین گروه‌های ذینفع رقیب نیستند، بلکه خودشان گروه ذینفع می‌باشند (طاهری بازخانه و صدرآرا، ۱۴۰۳). سیاستمداران و تمام طرف‌های سیاسی انگیزه دارند که منابع تحت کنترل دولت را افزایش دهند، زیرا این افزایش در جهت افزایش توانایی آنها است (واتز و زیمرمن[2]، ۱۹۸۶).

در نظام‌های اقتصادی مبتنی بر روابط، ارتباط سیاسی، منبع مهم ارزش برای شرکت‌ها است (گوپتا و همکاران، ۲۰۲۴). شرکت‌های دارای روابط سیاسی راحت‌تر به منابع سرمایه و مزایای دیگر از طریق ارتباطاتشان دست می‌یابند که باعث می‌شود کمتر به گزارشگری مالی با کیفیت بالا متکی باشند (چنی، فاسیو و پارسلی[3]، ۲۰۱۱). در ایران نیز روابط سیاسی دارای ابعاد پُررنگی است؛ سیاسی بودن مدیران و مالکان عمده شرکت‌ها به دلیل دولتی بودن شرکت‌ها و صنایع بزرگ تأثیرگذار بر اقتصاد و نیز نظام اقتصادی حاکم بر کشور یعنی اقتصاد دولتی می‌باشد (صدرآرا و همکاران، ۱۴۰۳). روابط سیاسی یک بعد جدید به عایدات شرکت اضافه می‌کند که فرآیند ایجاد آن را پیچیده‌تر می‌کند. این پیچیدگی می‌تواند اشتباه در برآورد اقلام تعهدی را افزایش دهد که پیامد آن منجر به کاهش کیفیت اقلام تعهدی می‌گردد (داداش‌زاده، ۱۳۹۹). مطالعات پیشین به‌خوبی تأثیر منفی ارتباطات دولتی بر کیفیت گزارشگری مالی را در چارچوب نظریه‌های نمایندگی و هزینه سیاسی تبیین کرده‌اند. پژوهش‌هایی مانند گوپتا و همکاران (۲۰۲۴) و صدرآرا (۱۴۰۲) نشان داده‌اند که شرکت‌های با ارتباطات سیاسی قوی‌تر، تمایل بیشتری به مدیریت سود (اعم از تعهدی و واقعی) دارند. با این حال، بیشتر این مطالعات به بررسی کلی صنایع پرداخته‌اند و تمرکز خاصی بر صنعت خودروسازی که به دلیل وابستگی شدید به دولت و نقش استراتژیک آن در اقتصاد ایران (انسان و پورحسین فروتقه، ۱۳۹۵)، محیطی منحصربه‌فرد برای مطالعه تأثیر ارتباطات دولتی محسوب می‌شود، نداشته‌اند.

مبانی نظری نشان می‌دهد که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی یک مکانیزم نظارتی کلیدی برای محدود کردن مدیریت سود است. نصیرزاده و همکاران (۱۳۹۶) به‌طور خاص دریافتند که بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. این یافته حاکی از آن است که اعضای دارای دانش مالی (مانند صلاحیت‌های حسابداری یا مالی) توانایی بیشتری در شناسایی و جلوگیری از دستکاری‌های حسابداری مبتنی بر اقلام تعهدی دارند. از سوی دیگر، شرکت‌های با وابستگی دولتی ممکن است به دلیل اهداف سیاسی یا اجتماعی، انگیزه‌ها یا فشارهای متفاوتی برای مدیریت سود داشته باشند. با این حال، وجود اعضای متخصص در کمیته حسابرسی می‌تواند بر این رابطه تأثیر بگذارد. انتظار می‌رود که تخصص مالی بالا، نظارت را افزایش داده و توانایی کمیته را برای خنثی کردن انگیزه‌های مدیریت سود ناشی از وابستگی دولتی تقویت کند؛ بنابراین، این ویژگی نقش تضعیف‌کننده (تعدیل‌کننده منفی) در رابطه مثبت احتمالی بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی ایفا خواهد کرد؛ به این معنا که با افزایش تخصص مالی، اثر وابستگی دولتی بر افزایش مدیریت سود تعهدی کاهش می‌یابد.

استقلال اعضای کمیته حسابرسی به عنوان سنگ بنای اثربخشی نظارتی آن شناخته می‌شود. حاجیها و نادری (۱۳۹۷) و چن و همکاران (۲۰۲۳) بر این باورند که استقلال کمیته به پاسخگویی و شفافیت بهتر می‌انجامد. تجویدی و قائمی (۱۴۰۰) نیز نشان دادند که استقلال بالا (به‌ویژه هنگامی که اکثریت اعضا مستقل باشند) منجر به کاهش مدیریت سود می‌شود، درحالی‌که استقلال کم قادر به جلوگیری از رفتارهای فرصت‌طلبانه نیست. باهووا (۲۰۲۴) نیز یافته که اثر محدودکنندگی استقلال کمیته بر مدیریت سود قوی است. در بافت وابستگی دولتی که ممکن است فشارهای بیرونی یا منافع خاصی بر گزارشگری مالی تأثیر

[1] Abeysekera
[2] Watts & Zimmerman
[3] Chaney, Faccio & Parsley

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

بگذارد، استقلال کمیته حسابرسی می‌تواند به عنوان یک عامل مقاوم در برابر این فشارها عمل کند. یک کمیته مستقل احتمالاً جانب‌داری کمتری داشته و تمایل بیشتری به پرسش‌گری از مدیریت (حتی اگر تحت تأثیر ساختار دولتی باشد) دارد. از این رو، انتظار می‌رود استقلال بالا، رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی را تضعیف نماید.

اندازه کمیته حسابرسی می‌تواند بر اثربخشی نظارتی آن تأثیر بگذارد. تجویدی و قائمی (۱۴۰۰) و باهووا (۲۰۲۴) هر دو دریافتند که افزایش اندازه کمیته حسابرسی با مدیریت سود کمتر مرتبط است. کمیته بزرگ‌تر ممکن است منابع، تجربیات و دیدگاه‌های متنوع‌تری را گرد هم آورده و در نتیجه توانایی نظارت بر گزارشگری مالی را افزایش دهد. در مواجهه با شرایط ویژه شرکت‌های با وابستگی دولتی (مانند پیچیدگی معاملات یا اهداف چندگانه)، یک کمیته حسابرسی با اندازه بزرگ‌تر ممکن است پوشش نظارتی بهتری ارائه دهد و مکانیزم‌های کنترل داخلی قوی‌تری را ایجاد کند. این امر می‌تواند ظرفیت شرکت را برای مقاومت در برابر انگیزه‌های مدیریت سود افزایش دهد؛ بنابراین، انتظار می‌رود که اندازه بزرگ‌تر کمیته حسابرسی، رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی را تضعیف کند.

مدیریت سود واقعی شامل تغییر در فعالیت‌های واقعی اقتصادی است (مانند کاهش مخارج اختیاری) و شناسایی آن پیچیده‌تر است. تخصص مالی اعضا می‌تواند کمیته حسابرسی را قادر سازد تا نه تنها رویه‌های حسابداری، بلکه پیامدهای اقتصادی تصمیمات مدیریت را نیز بررسی کند. اگرچه مطالعه نصیرزاده و همکاران (۱۳۹۶) صرفاً بر مدیریت سود تعهدی متمرکز بود، اما منطق نظری حکم می‌کند که اعضای متخصص، با درک جامع‌تری از عملیات و صورت‌های مالی، بهتر می‌توانند سازوکارهای مدیریت سود واقعی را که ممکن است در شرکت‌های با وابستگی دولتی برای دستیابی به اهداف خاص مورد استفاده قرار گیرد، تشخیص و بررسی کنند؛ بنابراین، تخصص مالی با افزایش کیفیت نظارت، می‌تواند رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را نیز تضعیف نماید.

استقلال، برای مقابله با مدیریت سود واقعی که ممکن است به عنوان "تصمیم‌گیری تجاری عادی" پنهان شود، حیاتی است. یک کمیته مستقل احتمال بیشتری دارد که در مورد تغییرات غیرمعمول در فعالیت‌های عملیاتی که با اهداف کوتاه‌مدت گزارشگری همسو هستند، تردید و پرسش کند. باهووا (۲۰۲۴) نشان داد که اثربخشی کمیته حسابرسی (که استقلال بخشی از آن است) مدیریت سود را محدود می‌کند. در شرکت‌های با وابستگی دولتی که ممکن است تصمیمات عملیاتی تحت تأثیر دستورات یا حمایت‌های دولتی باشد، یک کمیته مستقل می‌تواند به ارزیابی بی‌طرفانه‌تر این تصمیمات و جلوگیری از سوءاستفاده برای اهداف مدیریت سود کمک کند. از این رو، استقلال بالا به عنوان یک عامل بازدارنده عمل کرده و رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را تضعیف خواهد کرد.

یک کمیته حسابرسی با اندازه بزرگ‌تر ممکن است منابع و تخصص متنوع‌تری برای نظارت بر طیف وسیع‌تری از فعالیت‌های شرکت، از جمله آن‌هایی که ممکن است برای مدیریت سود واقعی استفاده شوند، داشته باشد. تجویدی و قائمی (۱۴۰۰) و باهووا (۲۰۲۴) یافته‌اند که اندازه بزرگ‌تر کمیته با مدیریت سود کمتر مرتبط است. در شرکت‌های با وابستگی دولتی در صنعت خودروسازی که اغلب پروژه‌های بزرگ، قراردادهای دولتی و فعالیت‌های عملیاتی پیچیده دارند، یک کمیته بزرگ‌تر می‌تواند پوشش نظارتی جامع‌تری ارائه دهد و احتمال شناسایی و ممانعت از فعالیت‌های مدیریت سود واقعی را افزایش دهد؛ بنابراین، انتظار می‌رود که اندازه کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را تضعیف کند.

مبانی نظری استخراج‌شده از تحقیقات پیشین به‌طور قوی از نقش نظارتی و بازدارنده ویژگی‌های کمیته حسابرسی (تخصص مالی، استقلال و اندازه) در برابر مدیریت سود (اعم از تعهدی و واقعی) حمایت می‌کند. با توجه به شکاف پژوهشی شناسایی‌شده در مورد نقش این ویژگی‌ها در بافت خاص شرکت‌های با وابستگی دولتی در صنعت خودروسازی، فرضیات حاضر شکل گرفته‌اند. منطق حاکم بر همه فرضیات این است که هر یک از این ویژگی‌های کارآمد کمیته حسابرسی، به عنوان مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی قوی، می‌توانند رابطه مثبت احتمالی بین وابستگی دولتی (به عنوان منبع فشار یا انگیزه برای مدیریت سود) و مدیریت سود را تضعیف نمایند؛ بنابراین، جهت اثر تعدیل‌کنندگی در تمامی فرضیات پیشنهادی منفی در نظر گرفته شده است.با توجه به موارد ذکر شده فرضیه های پژوهش به صورت زیر بیان می گردد:

فرضیه اول: وابستگی دولتی بر مدیریت سود تعهدی شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی اثر معنی‌داری دارد.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

فرضیه دوم: وابستگی دولتی بر مدیریت سود واقعی شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی اثر معنی‌داری دارد.

فرضیه سوم: تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی را در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی تضعیف می‌کند.

فرضیه چهارم: استقلال اعضای کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی را در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی تضعیف می‌کند.

فرضیه پنجم: اندازه کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود تعهدی را در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی تضعیف می‌کند.

فرضیه ششم: تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی تضعیف می‌کند.

فرضیه هفتم: استقلال اعضای کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی تضعیف می‌کند.

فرضیه هشتم: اندازه کمیته حسابرسی رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و مدیریت سود واقعی را در شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی تضعیف می‌کند.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از دیدگاه روش، جزو پژوهش‌های توصیفی-همبستگی است. به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش رگرسیون چند متغیره بر مبنای روش تحلیل ترکیبی داده‌ها استفاده شده است. اطلاعات مربوط به مبانی نظری و پیشینه پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای مانند مراجعه به مقالات گردآوری شده است؛ همچنین، داده‌های لازم به‌منظور آزمون فرضیه‌ها از طریق بانک اطلاعاتی ره‌آورد نوین، سایت سازمان بورس اوراق بهادار و مراجعه به صورت‌های مالی شرکت‌ها جمع‌آوری شده است. به‌منظور خلاصه کردن و مرتب‌سازی داده‌ها از نرم‌افزار اکسل[1] و برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار ایویوز[2] نسخه ۱۰ استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش کلیه شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران طی سال‌های ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۳ می‌باشد که روش غربالگری حذفی سیستماتیک با اعمال شرایط زیر می‌باشد:

۱) شرکت‌های موردنظر از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا انتهای سال ۱۴۰۳ در عضویت بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران باشند.
۲) پایان سالی مالی آنها ۲۹ اسفند باشد و در طی دوره پژوهش تغییر در دوره مالی نداشته باشند.
۳) جزء شرکت‌های مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذاری یا شرکت‌های واسطه‌گری مالی نباشد.
۴) وقفه معاملاتی بیش از ۳ ماه نداشته باشند.

در نهایت بعد از اعمال شرایط فوق، تعداد ۳۰ شرکت فعال در صنعت خودروسازی، از جامعه آماری غربالگری و انتخاب شدند.

مدل و متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها

مدل (۱):
$$AEM_{it} = \beta_0 + \beta_1 POL_{it} + \beta_2 ACEXP_{it} + \beta_3 INCO_{it} + \beta_4 ACSIZE_{it} + \beta_5 ACEXP_{it} + \beta_6 INCO_{it} * POL_{it} + \beta_7 ACSIZE_{it} * POL_{it} + \beta_8 SIZE_{it} + \beta_9 LEV_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} SG_{it} + \beta_{12} CFO_{it} + \beta_{13} Ageit_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل (۲):
$$REM_{it} = \beta_0 + \beta_1 POL_{it} + \beta_2 ACEXP_{it} + \beta_3 INCO_{it} + \beta_4 ACSIZE_{it} + \beta_5 ACEXP_{it} * POL_{it} + \beta_6 INCO_{it} * POL_{it} + \beta_7 ACSIZE_{it} * POL_{it} + \beta_8 SIZE_{it} + \beta_9 LEV_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} SG_{it} + \beta_{12} CFO_{it} + \beta_{13} Ageit_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

[1] Excel
[2] Eviews

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

متغیرهای وابسته:

در این پژوهش از مدیریت سود تعهدی و مدیریت سود واقعی به عنوان متغیرهای وابسته پژوهش استفاده شده است. نحوه اندازه‌گیری متغیرهای وابسته پژوهش به شرح زیر است:

مدیریت سود تعهدی (AEM)

در این پژوهش برای محاسبه مدیریت سود تعهدی از مدل کوتاری، لئون و واسلی[1] (۲۰۰۵) استفاده شده است. کوتاری و همکارانش (۲۰۰۵) مدلی را طراحی کردند که همانند مدل تعدیل شده جونز بود ولی در آن از نرخ بازده دارایی‌ها (ROA) نیز استفاده شده بود. آنها استدلال می‌کردند که شرکت‌ها از جهت کارایی با هم متفاوت هستند، بنابراین استفاده از متغیر مزبور به منظور کنترل عملکرد شرکت می‌تواند کـارایی مدل را نسبت به مدل تعدیل شده جونز افزایش دهد. مقادیر پسماند مدل نشان‌دهنده اقلام تعهدی اختیاری بوده و از قدر مطلق آن می‌توان به عنوان شاخص ارزیابی مدیریت سود تعهدی استفاده کرد.

مدل (۳):

$$\frac{TACC_{it}}{A_{i,t-1}} = \alpha_0 + \alpha_1\left(\frac{1}{A_{i,t-1}}\right) + \alpha_2\left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{i,t-1}}\right) + \alpha_3\frac{PPE_{it}}{A_{i,t-1}} + \alpha_4 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

ΔREV_{it}: تغییر در درآمد فروش.

ΔREC_{it}: تغییر در حساب‌های دریافتنی.

$A_{i,t-1}$: جمع دارایی‌های ابتدای دوره.

PPE_{it}: ناخالص دارایی‌های ثابت مشهود که از جمع دارایی، اموال و ماشین‌آلات در انتهای دوره به دست می‌آید.

$TACC_{it}$: از تفاوت بین جریان‌های نقد حاصل از عملیات و سود خالص بعد از مالیات به دست می‌آید.

مدیریت سود واقعی (REM)

دومین متغیر وابسته استفاده شده در پژوهش، مدیریت سود واقعی می‌باشد که برای محاسبه آن از مدل روی‌چودهری[2] (۲۰۰۶) استفاده شده است. دستکاری در فعالیت‌های واقعی به قصد افزایش سود ممکن است منجر به جریان نقد عملیاتی غیرعادی پایین، هزینه‌های اختیاری غیرعادی پایین و یا هزینه‌های تولیدی غیرعادی بالا شود. در این پژوهش به تبعیت از روی‌چودهری (۲۰۰۶) به منظور سنجش و محاسبه مدیریت سودهای واقعی از سه مدل عملیاتی استفاده شده است:

الف. مدل محاسبه جریان نقد عملیاتی غیرعادی. در این مدل فرض بر آن است که جریان نقد عملیاتی تابعی از مبلغ فروش و تغییرات آن بوده و بنابراین مبلغ آن را می‌توان با توجه به ضرایب متغیرهای مزبور، برآورد کرد. بر این اساس می‌توان ادعا نمود که جریان نقد عملیاتی غیرعادی (به عنوان شاخص مدیریت سود) از جمله باقیمانده مدل قابل محاسبه است:

مدل (۴):

$$\frac{CFO_{it}}{A_{i,t-1}} = \beta_0 + \beta_1\left(\frac{1}{A_{i,t-1}}\right) + \beta_2\frac{S_{it}}{A_{i,t-1}} + \beta_3\frac{\Delta S_{it}}{A_{i,t-1}} + \varepsilon_{it}$$

در مدل فوق، CFO، جریان نقد عملیاتی؛ S، درآمد فروش؛ ΔS تغییرات درآمد فروش سال جاری نسبت به سال قبل؛ Ai,t-1، جمع دارایی‌ها در ابتدای سال و ε نشان‌دهنده جمله باقیمانده است.

ب. مدل محاسبه هزینه اختیاری غیرعادی. در این مدل نیز مشابه مدل قبل، جمله باقیمانده مدل نشان‌دهنده سطح غیرعادی هزینه‌های اختیاری می‌باشد:

مدل (۵):

$$\frac{DISEXP_{it}}{A_{i,t-1}} = \beta_0 + \beta_1\frac{1}{A_{i,t-1}} + \beta_2\frac{S_{i,t}}{A_{i,t-1}} + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

$DISEXP_{it}$: نماد هزینه‌های اختیاری شرکت i در سال t است.

[1] Kothari, Leone & Wasley

[2] Roychowdhury

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

$\mathbf{S_{i,t}}$: فروش شرکت i در سال t.

$\mathbf{A_{i,t-1}}$: کل دارایی‌های شرکت در ابتدای دوره.

$\boldsymbol{\varepsilon_{it}}$: جمله باقیمانده که نشان‌دهنده سطح غیرعادی هزینه‌های اختیاری است.

ج. مدل محاسبه هزینه‌های تولید غیرعادی. سطح غیرعادی هزینه‌های تولید با به‌کارگیری معادله زیر برآورد گردید:

مدل (۶):
$$\frac{PROD_{it}}{A_{i,t-1}} = \alpha_0 + \alpha_1\left(\frac{1}{A_{i,t-1}}\right) + \alpha_2\left(\frac{S_{it}}{A_{i,t-1}}\right) + \alpha_3\left(\frac{\Delta S_{it}}{A_{i,t-1}}\right) + \alpha_2\left(\frac{\Delta S_{it\,1}}{A_{i,t-1}}\right) + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

$\mathbf{PROD_{it}}$: نشان‌دهنده هزینه‌های تولید می‌باشد که از رابطه زیر قابل محاسبه است:

هزینه تولید = بهای تمام شده کالای فروش رفته + موجودی پایان دوره − موجودی ابتدای دوره

$\mathbf{\Delta S_{i,t}}$: تغییرات فروش (فروش سال t منهای فروش سال t-1).

$\mathbf{\Delta S_{i,t1}}$: تغییرات فروش (فروش سال t-1 منهای فروش سال t-2).

$\mathbf{A_{i,t-1}}$: کل دارایی‌های شرکت در ابتدای دوره.

S: فروش‌های خالص.

ازآنجاکه شرکت‌ها تمایل دارند که دستکاری در سود را به‌واسطه افزایش هزینه‌های تولید غیرعادی و کاهش جریان‌های نقد غیرعادی و هزینه‌های اختیاری غیرعادی، انجام دهند، لذا در این پژوهش به تبعیت از ژانگ[1] (۲۰۱۲) اقدام به ترکیب سه مؤلفه اصلی مدیریت سود واقعی شده است:

مدل (۷):
$$REM_{i,t} = APROD_{i,t} - ACFO_{i,t} - ADISX_{i,t}$$

در رابطه فوق، REM، مدیریت سودهای واقعی؛ APROD، سطح غیرعادی هزینه‌های تولید، ACFO، سطح غیرعادی جریان‌های نقد عملیاتی و ADISEXP، سطح غیرعادی هزینه‌های اختیاری است. به‌طورکلی می‌توان از قدر مطلق شاخص REM جهت سنجش مدیریت سودهای واقعی، اعم از افزایشی یا کاهشی استفاده کرد. مقدار بالاتر متغیر مزبور نشان‌دهنده مدیریت سود بیشتر است.

متغیرهای مستقل

در این پژوهش برخی از ویژگی‌های کمیته حسابرسی نظیر تخصص مالی، استقلال اعضای کمیته و اندازه کمیته به عنوان متغیرهای مستقل استفاده شده است.

استقلال کمیته حسابرسی (INCO): طبق تعریف منشور کمیته حسابرسی، عضوی است فاقد هرگونه رابطه یا منافع مستقیم یا غیرمستقیم که بر تصمیم‌گیری مستقل وی اثرگذار باشد، موجب جانب‌داری وی از منافع فرد یا گروه خاصی از سهامداران یا سایر ذی‌نفعان شود یا سبب عدم رعایت منافع یکسان سهامداران گردد. اندازه کمیته که در شرکت‌های ایرانی معمولاً بین ۳ تا ۵ نفر می‌باشد. طبق منشور کمیته حسابرسی باید حداقل از یک یا دو عضو غیرموظف هیئت‌مدیره در ترکیب‌های ۳ نفره و ۵ نفره تشکیل شده باشد. با توجه به توضیحات فوق، متغیر استقلال کمیته حسابرسی. برحسب درصد اعضای مستقل در کمیته حسابرسی محاسبه می‌شود (نصیرزاده و همکاران، ۱۳۹۶).

تخصص مالی (ACEXP): برحسب نسبت تعداد اعضای کمیته حسابرسی دارای تخصص مالی به‌کل اعضا محاسبه شده است. طبق منشور کمیته حسابرسی، تخصص مالی عبارت است از داشتن مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه‌ای داخلی یا معتبر بین‌المللی در امور مالی (حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد، سایر رشته‌های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی) همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورت‌ها و گزارش‌های مالی و کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی.

تعداد اعضای کمیته حسابرسی (ACSIZE): تعداد اعضای کمیته حسابرسی در ایران ۳ یا ۵ نفر می‌باشد.

[1] Zang

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

متغیر تعدیل‌کننده

وابستگی دولتی (POL): مطابق با پژوهش‌های بوشمن و پیوتروسکی[1] (۲۰۰۶) درصد مالکیت مستقیم یا نهادی دولت به عنوان نماینده متغیر ارتباطات سیاسی در نظر گرفته شده است. جهت تعیین حداقل درصد مالکیت ممکن که بتواند بر تصمیم‌گیری‌های مرتبط با سیاست‌های مالی و نفوذ قابل‌ملاحظه عملیاتی یک واحد تجاری، اثرگذار باشد، تعریف استاندارد حسابداری شماره ۲۰، از نفوذ قابل‌ملاحظه، مدنظر قرار گرفته شده است. بر اساس استاندارد مذکور، اگر واحد سرمایه‌گذار به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، حداقل ۲۰ درصد از سهام دارای حق رأی واحد سرمایه‌پذیر را در اختیار داشته باشد، فرض می‌شود که از ارتباط قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار است. بنابراین تعریف عملیاتی متغیر ارتباطات سیاسی به صورت زیر است: درصد مالکیت مستقیم یا غیرمستقیم دولت و نهادهای دولتی، درصورتی‌که در شرکت بیش از ۲۰ درصد باشد، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت، صفر در نظر گرفته می‌شود.

متغیرهای کنترلی

سن شرکت (Age): برای محاسبه سن، از لگاریتم طبیعی تفاضل سال مالی مورد بررسی و سال تأسیس شرکت استفاده شده است.

اندازه شرکت (SIZE): بر مبنای لگاریتم طبیعی ارزش بازار سهام شرکت (صدرآرا، مشعشعی، عمرانی، ۱۴۰۳) محاسبه شده است.

رشد فروش (SG): برای محاسبه رشد فروش از تفاضل فروش سال جاری و فروش سال قبل تقسیم بر فروش سال قبل محاسبه شده است (صدرآرا، ۱۴۰۲).

اهرم مالی (LEV): از نسبت بدهی‌ها به جمع دارایی‌ها محاسبه شده است.

بازده دارایی‌ها (ROA): از نسبت سود خالص به دارایی‌های پایان دوره محاسبه شده است. (صدرآرا، ۱۴۰۲).

جریان نقد عملیاتی (CFO): که از تقسیم جریان نقد عملیاتی شرکت بر دارایی‌های پایان دوره محاسبه شده است.

یافته‌های پژوهش

جدول (۱)، آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش را در طی دوره مورد بررسی نشان می‌دهد. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش که با استفاده از داده‌های ۳۰ شرکت طی دوره پژوهش اندازه‌گیری شده‌اند، شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، کمینه و بیشینه است که در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرها

		میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
مدیریت سود تعهدی	AEM	۰/۱۶۵	۰/۱۵۳	۰/۳۴۸	۰/۰۹۱	۰/۰۸۹	۲/۳۲۸	۴/۲۹۳
مدیریت سود واقعی	REM	۰/۱۹۳	۰/۱۸۹	۰/۴۷۲	۰/۰۸۵	۰/۱۳۵	۱/۵۷۶	۳/۲۱۳
تخصص مالی	ACEXP	۰/۷۲۰	۰/۰۱۲	۱/۰۰۰	۲/۰۰۰	۰/۳۳۱	۰/۶۳۲	۱/۶۷۰
استقلال اعضای کمیته	INCO	۰/۶۸۲	۰/۶۶۵	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۶۴	۱/۸۹۳	۲/۱۵۶
تعداد اعضای کمیته	ACSIZE	۳/۲۷۸	۳/۰۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۳۴۰	۱/۵۰۹	۳/۳۱۲
ارتباطات دولتی	POL	۰/۳۷۷	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۳۵۶	۰/۲۸۹	۲/۷۴۶
اندازه شرکت	SIZE	۱۲/۸۷۴	۱۲/۱۸۲	۱۷/۳۱۵	۹/۳۲۶	۱/۷۸۵	۱/۷۸۶	۳/۲۱۴
اهرم مالی	LEV	۰/۶۹۶	۰/۶۷۱	۰/۹۱۹	۰/۳۱۳	۰/۱۸۷	۱/۸۹۰	۲/۳۱۳
بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۲۹۶	۰/۲۷۳	۰/۶۳۸	-۰/۳۶۵	۰/۴۲۷	۱/۵۷۵	۳/۲۱۶

[1] Bushman & Piotroski

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

رشد فروش	SG	۰/۱۷۵	۰/۱۶۰	۲/۴۲۷	-۰/۷۲۱	۰/۹۸۶	۱/۸۸۳	۴/۲۲۳
جریان نقد عملیاتی	CFO	۰/۲۱۹	۰/۲۱۴	۰/۵۴۰	-۰/۲۹۶	۰/۲۶۲	۱/۱۷۲	۴/۴۵۶
سن شرکت	AGE	۳/۵۲۷	۳/۳۱۱	۳/۹۲۸	۲/۶۴۰	۰/۴۲۵	۱/۶۷۸	۳/۷۹۴

مهم‌ترین شاخص مرکزی میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست (صدرآرا و همکاران، ۱۴۰۳). همچنین، همان‌طور که در جدول (۱) نشان داده شده است، بر اساس آمار توصیفی ارائه‌شده، متغیرهای کلیدی پژوهش دارای ویژگی‌های متمایزی هستند. دو متغیر اصلی مدیریت سود، یعنی مدیریت سود تعهدی (AEM) با میانگین ۰/۱۶۵ و مدیریت سود واقعی (REM) با میانگین ۰/۱۹۳، نشان‌دهنده سطح متوسطی از مدیریت سود در نمونه مورد مطالعه هستند. با این حال، توزیع هر دو متغیر متمایل به راست است (چولگی مثبت و بزرگ‌تر از ۱)، به‌ویژه AEM که چولگی ۲/۳۲۸ و کشیدگی ۴/۲۹۳ دارد و حاکی از تراکم بیشتر داده‌ها در سمت چپ و وجود مقادیر افراطی در سمت راست است. متغیرهای حاکمیت شرکتی مانند تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی (ACEXP) با میانگین ۰/۷۲۰ و استقلال آن‌ها (INCO) با میانگین ۰/۶۸۲، در سطح نسبتاً بالایی قرار دارند. همچنین، اندازه شرکت (SIZE) با میانگین ۱۲/۸۷۴ و انحراف معیار ۱/۷۸۴، نشان‌دهنده تنوع نسبتاً متوسط در اندازه نمونه است. متغیرهای کنترلی مانند اهرم مالی (LEV) با میانگین ۰/۶۹۶ و بازده دارایی‌ها (ROA) با میانگین ۰/۲۹۶ نیز همسو با مقادیر متعارف در مطالعات تجربی هستند. به طور کلی، مقادیر چولگی و کشیدگی در اغلب متغیرها حاکی از انحراف از توزیع نرمال است که در انتخاب روش‌های تحلیل بعدی باید مدنظر قرار گیرد.

جدول (۲): اطلاعات فراوانی متغیر ارتباطات دولتی

نام متغیر	شرح	فراوانی	درصد
ارتباطات دولتی	۰	۱۸۶	۶۲/۰۰۰
	۱	۱۱۴	۳۸/۰۰۰
		۳۰۰	۱۰۰

به منظور تعیین نوع مدل مورد استفاده در داده‌های تلفیقی، آزمون‌های مختلفی طراحی گردیده است. درصورتی‌که هدف انتخاب یک مدل مناسب از بین دو مدل اثرات ثابت و اثرات تصادفی باشد، از آزمون هاسمن استفاده شده است. در انتخاب بین مدل رگرسیون تلفیقی و مدل اثر ثابت نیز از آزمون چاو استفاده گردید. نتایج آزمون چاو به شرح زیر ارائه می‌گردد:

جدول (۳): نتایج آزمون F لیمر مدل‌های پژوهش

مدل‌ها	آماره	مقدار	P-Value	نتیجه آزمون
مدل اول	F لیمر	۲/۳۹۸	۰/۰۰۰	تابلویی
مدل دوم	F لیمر	۲/۸۳۹	۰/۰۰۰	تابلویی

همان‌گونه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، نتایج آزمون چاو، برای مدل‌های پژوهش، استفاده از داده‌های تابلویی را تأیید می‌نماید. در ادامه برای تعیین این امر که در تخمین مدل پژوهش، باید از مدل اثرات ثابت استفاده شود یا اثرات تصادفی، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود که نتایج به شرح جدول (۴) ارائه می‌گردد:

جدول (۴): نتایج آزمون هاسمن مدل‌های پژوهش

مدل‌ها	آماره	مقدار	P-Value	نتیجه آزمون
مدل اول	کای دو	۱۷/۸۸۳	۰/۰۰۰	اثرات ثابت
مدل دوم	کای دو	۱۵/۹۴۲	۰/۰۰۰	اثرات ثابت

نتایج حاصل از آزمون هاسمن در جدول (۴) ارائه شده است که با توجه به اینکه احتمال آماره آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد شده و مدل اثرات ثابت تأیید گردید.

در ادامه و به‌منظور بررسی وجود یا عدم وجود هم‌خطی میان متغیرهای مستقل پژوهش از تحلیل ماتریس همبستگی استفاده شده است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده طبق جدول (۵)، مشخص گردید که در بین متغیرهای مستقل پژوهش ضریب

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

همبستگی بالا که نتایج تحلیل رگرسیونی را تحت تأثیر قرار دهد وجود نداشته و در نتیجه، هم‌خطی بالا میان متغیرهای پژوهش وجود ندارد.

جدول (۵): ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای مستقل

	ACEXP	INCO	ACSIZE	SIZE	LEV	ROA	SG	CFO	AGE
ACEXP	۱								
INCO	۰/۱۸ ۰/۰۳	۱ ۰/۰۰							
ACSIZE	۰/۳۲ ۰/۱۵	-۰/۲۵ ۰/۰۶	۱ ۰/۰۰						
SIZE	۰/۰۶ ۰/۰۰	۰/۲۹ ۰/۰۲	-۰/۱۳ ۰/۲۹	۱ ۰/۰۰					
LEV	۰/۱۹ ۰/۱۰	-۰/۲۷ ۰/۰۹	۰/۳۷ ۰/۰۴	-۰/۲۷ ۰/۰۰	۱ ۰/۰۰				
ROA	۰/۱۳ ۰/۰۰	۰/۰۷ ۰/۰۳	۰/۲۲ ۰/۱۵	۰/۱۹ ۰/۰۰	۰/۱۷ ۰/۰۸	۱ ۰/۰۰			
SG	۰/۱۹ ۰/۰۳	۰/۱۸ ۰/۰۰	۰/۳۳ ۰/۰۰	۰/۲۵ ۰/۰۰	-۰/۰۹ ۰/۰۴	۰/۲۱ ۰/ ۰۴	۱ ۰/۰۰		
CFO	-۰/۰۵ ۰/۲۴	۰/۰۹ ۰/۰۰	۰/۱۲ ۰/۰۰	-۰/۱۷ ۰/۰۰	۰/۱۲ ۰/۰۵	۰/۱۶ ۰/۰۰	۰/۱۴ ۰/۰۰	۱ ۰/۰۰	
AGE	-۰/۰۲ ۰/۸۵	۰/۰۳ ۰/۰۸	۰/۰۸ ۰/۱۷	۰/۲۶ ۰/۱۱	۰/۱۹ ۰/۱۱	۰/۱۲ ۰/۰۸	۰/۱۳ ۰/۰۰	۰/۱۵ ۰/۰۰	۱ ۰/۰۰

به‌منظور اطمینان از نتایج پژوهش و ساختگی نبودن روابط موجود در رگرسیون و معنی‌دار بودن متغیرها اقدام به انجام آزمون مانایی و محاسبه ریشه واحد متغیرهای پژوهش گردید.

جدول (۶): آزمون مانایی (ریشه واحد)

متغیر	روش آزمون							
	لوین، لین و چو		ایم، پسران و شین		فیشر- دیکی فولر		فیشر- فیلیپس – پرون	
	آماره	احتمال	آماره	احتمال	آماره	احتمال	آماره	احتمال
AEM	-۳۴/۳۸	۰	-۹/۲۱۱	۰	۲۸۷/۴۳۸	۰	۳۹۴/۱۸۷	۰
REM	-۲۶/۹۶۱	۰	-۱۲/۴۵۵	۰	۴۱۰/۶۳۱	۰	۴۸۱/۹۰۶	۰
ACEXP	-۸/۵۲	۰	-۱۱/۵۳۸	۰	۳۶۷/۴۱۳	۰	۴۵۷/۰۰۵	۰
INCO	-۳۶/۶۳۶	۰	-۲۰/۳۸۱	۰	۱۸۰/۰۸۱	۰/۰۱۲۸	۲۳۳/۰۴۴	۰
ACSIZE	-۱۵/۲۴۵	۰	-۱/۸۸۴	۰/۰۳۴۵	۱۷۲/۰۸۸	۰/۰۳	۲۴۹/۰۵۱	۰
SIZE	-۱۸/۴۳۲	۰	-۷/۰۹۹	۰	۲۳۵/۳۰۶	۰	۲۷۵/۸۲۷	۰
ROA	-۶۷/۶۵۹	۰	-۱۷/۹۸	۰	۳۶۳/۲۳۳	۰	۴۵۱/۵۹۳	۰
SG	-۱۶/۲۷۳	۰	-۳/۶۱۱	۰/۰۰۱۱	۲۰۴/۰۹۶	۰	۲۵۴/۰۴۳	۰
CFO	-۲۴/۰۵۹	۰	-۱۷۳/۱۱۱	۰/۰۰۰۱	۲۸۵/۰۷۵	۰	۳۳۵/۰۸۳	۰
AGE	-۲۳/۱۲۶	۰	-۳/۷۵۴	۰/۰۰۰۱	۲۱۱/۱۰۱	۰	۲۷۸/۰۷۵	۰

نتایج حاصل از آزمون مانایی نشان می‌دهد که متغیرهای پژوهش با همه روش‌ها مانا است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده فرضیه صفر مبنی بر وجود ریشه واحد پذیرفته نمی‌شود.

یکی از پیش‌فرض‌های مدل رگرسیون، ثابت بودن واریانس خطا است. در این پژوهش برای بررسی همسانی واریانس‌ها در داده‌های ترکیبی از روش بارتلت (۱۹۸۳) استفاده شده است. جدول (۷) نتایج حاصل از آزمون ناهمسانی مدل‌ها را نشان می‌دهد.

جدول (۷): آزمون ناهمسانی واریانس

مقدار آماره	احتمال خطا	نتیجه
۸/۲۸۹	۰/۰۰۶	ناهمسانی واریانس

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

با توجه به ارزش احتمال که کمتر از ۵ درصد است، حاکی از رد فرض صفر مبنی بر همسانی واریانس خطاها است، بنابراین مشکل ناهمسانی واریانس در مدل رگرسیون دیده می‌شود و برای حل مشکل از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (EGLS) استفاده شد. پس از آزمون فروض رگرسیون و اطمینان از برقراری آن‌ها، نتایج حاصل از برازش معادله رگرسیون در جدول (۸) ارائه شده است.

همانگونه که قبلاً نیز عنوان شد برای آزمون چهار فرضیه اول که مربوط به بررسی اثر متغیرهای مستقل بر مدیریت سود تعهدی می‌شود از مدل واحدی استفاده شده است.

جدول (۸): نتایج حاصل از برازش مدل اول پژوهش

$$AEM_{it} = \beta_0 + \beta_1 POL_{it} + \beta_2 ACEXP_{it} + \beta_3 INCO_{it} + \beta_4 ACSIZE_{it} + \beta_5 ACEXP_{it} + \beta_6 INCO_{it} * POL_{it} + \beta_7 ACSIZE_{it} * POL_{it} + \beta_8 SIZE_{it} + \beta_9 LEV_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} SG_{it} + \beta_{12} CFO_{it} + \beta_{13} Ageit_{it} + \varepsilon_{it}$$

	متغیر	ضریب برآورد شده	خطای استاندارد	آماره t	P-value
	C	۰/۰۴۵	۰/۰۰۴	۱۱/۲۵۰	۰/۰۰۰
ارتباطات سیاسی	POL	۰/۰۳۷	۰/۰۰۷	۵/۲۸۶	۰/۰۰۰
تخصص مالی	ACEXP	-۰/۰۴۷	۰/۰۲۱	-۲/۲۳۸	۰/۰۴۵
استقلال اعضا	INCO	-۰/۰۳۳	۰/۰۱۶	-۲/۰۶۳	۰/۰۴۷
تعداد اعضا	ACSIZE	۰/۰۶۱	۰/۰۴۰	۱/۵۲۵	۰/۰۶۷
تخصص مالی و ارتباطات سیاسی	ACEXP*POL	-۰/۰۲۸	۰/۰۱۰	-۲/۸۰۰	۰/۰۳۶
استقلال اعضا و ارتباطات سیاسی	INCO*POL	-۰/۷۴۰	۰/۰۳۴۲	-۲/۱۶۴	۰/۰۴۶
تعداد اعضا و ارتباطات سیاسی	ACSIZE*POL	۰/۱۱۱	۰/۱۴۲	۰/۷۸۲	۰/۱۲۶
اندازه شرکت	SIZE	۰/۱۲۴	۰/۰۳۴	۳/۶۴۷	۰/۰۲۱
اهرم مالی	LEV	۰/۰۹۲	۰/۰۲۵	۳/۶۸۰	۰/۰۲۰
بازده دارایی ها	ROA	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۶۶۷	۰/۱۴۷
رشد فروش	SG	۰/۰۱۱	۰/۰۰۹	۱/۲۲۲	۰/۰۷۲
جریان نقد عملیاتی	CFO	-۰/۰۴۵	۰/۰۱۷	-۲/۶۴۷	۰/۰۳۸
سن شرکت	AGE	۰/۱۰۹	۰/۰۳۹	۲/۷۹۵	۰/۰۳۷
آماره F (احتمال)		۱۴/۶۰۱ (۰/۰۰۰)	ضریب تعیین		۰/۵۳۶
آماره دوربین – واتسون		۱/۹۹۰	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۵۱

نتایج مندرج در جدول شماره (۸) همچنین نشان می‌دهد که ضریب تبیین مدل در حدود ۵۲ درصد است. این عدد بیانگر آن است که ۵۲ درصد تغییرات متغیر وابسته (مدیریت سود تعهدی) توسط متغیرهای توضیحی، تبیین شده است. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می‌دهد که ارتباطات سیاسی (POL) (با ضریب ۰/۰۳۷) در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارای رابطه مستقیم و معنی‌دار با متغیر وابسته مدیریت سود تعهدی است (تأیید فرضیه اول). این موضوع بدین معنی است که شرکت‌هایی که در آن نفوذ مراجع قدرت و حاکمیت دولتی بالاست، تمایل بیشتری به اعمال سیاست‌های مدیریت سود تعهدی دارند.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد ضریب متغیر تعاملی ارتباطات سیاسی و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی (ACEXP*POL) منفی و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار می‌باشد. این موضوع به این معنی است که ضریب اثرگذاری نفوذ سیاسی بر متغیر مدیریت سود تعهدی در شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی آن دارای تخصص مالی بالاتر است، در مقایسه با سایر شرکت‌ها کمتر می‌باشد؛ بنابراین می‌توان ادعا نمود که متغیر تخصص مالی منجر به تضعیف رابطه مثبت بین ارتباطات سیاسی و متغیر وابسته مدیریت سود تعهدی می‌شود. به‌گونه‌ای که در شرکت‌های با تخصص مالی بالاتر نقش ارتباطات سیاسی در اعمال مدیریت سود تعهدی ضعیف‌تر از سایر شرکت‌ها است.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه سوم پژوهش نشان می‌دهد ضریب متغیر تعاملی ارتباطات سیاسی و استقلال اعضای کمیته حسابرسی (INCO*POL) نیز منفی و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار می‌باشد؛ بنابراین می‌توان ادعا نمود که افزایش استقلال کمیته حسابرسی نیز همانند عامل تخصص مالی منجر به کاهش نقش ارتباطات سیاسی در اعمال سیاست‌های مدیریت سود تعهدی و انجام دستکاری در آن می‌شود. (تأیید فرضیه سوم).

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه چهارم پژوهش نشان می‌دهد ضریب متغیر تعاملی ارتباطات سیاسی و تعداد اعضای کمیته حسابرسی (ACSIZE*POL) فاقد رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته بوده و در نتیجه نمی‌توان نقش تعداد اعضای کمیته حسابرسی را در رابطه بین ارتباطات سیاسی و مدیریت سود تعهدی تأیید نمود. (عدم‌تأیید فرضیه چهارم).

چهار فرضیه بعدی پژوهش به بررسی رابطه ارتباطات سیاسی و مدیریت سود واقعی با توجه به نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های کمیته حسابرسی پرداخته‌اند؛ که نتیجه برازش مدل دوم پژوهش به شرح جدول (۹) می‌باشد:

جدول (۹): نتایج حاصل از برازش مدل دوم پژوهش

$$REM_{it} = \beta_0 + \beta_1 POL_{it} + \beta_2 ACEXP_{it} + \beta_3 INCO_{it} + \beta_4 ACSIZE_{it} + \beta_5 ACEXP_{it} * POL_{it} + \beta_6 INCO_{it} * POL_{it} + \beta_7 ACSIZE_{it} * POL_{it} + \beta_8 SIZE_{it} + \beta_9 LEV_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} SG_{it} + \beta_{12} CFO_{it} + \beta_{13} Ageit_{it} + \varepsilon_{it}$$

	متغیر	ضریب برآورد شده	خطای استاندارد	آماره t	P-value
	C	۰/۰۱۷	۰/۰۰۳	۵/۶۶۷	۰/۰۰۰
ارتباطات سیاسی	POL	۰/۰۲۶	۰/۰۰۸	۳/۲۵۰	۰/۰۲۴
تخصص مالی	ACEXP	-۰/۰۱۶	۰/۰۰۳	-۵/۳۳۳	۰/۰۰۰
استقلال اعضا	INCO	-۰/۰۳۸	۰/۰۲۶	-۱/۴۶۲	۰/۰۶۸
تعداد اعضا	ACSIZE	۰/۰۳۳	۰/۰۲۶	۱/۲۶۹	۰/۰۷۱
تخصص مالی و ارتباطات سیاسی	ACEXP*POL	-۰/۰۱۰	۰/۰۰۴	-۲/۵۰۰	۰/۰۳۵
استقلال اعضا و ارتباطات سیاسی	INCO*POL	-۰/۰۱۱	۰/۰۰۸	-۱/۳۷۵	۰/۰۷۰
تعداد اعضا و ارتباطات سیاسی	ACSIZE*POL	۰/۰۱۳	۰/۰۱۱	۱/۱۸۲	۰/۰۷۳
اندازه شرکت	SIZE	۰/۱۳۲	۰/۰۳۶	۳/۶۶۷	۰/۰۲۰
اهرم مالی	LEV	۰/۰۶۶	۰/۰۱۴	۴/۷۱۴	۰/۰۰۰
بازده دارایی ها	ROA	۰/۰۹۲	۰/۰۲۴	۳/۸۳۳	۰/۰۱۹
رشد فروش	SG	۰/۰۱۷	۰/۰۰۹	۱/۸۸۹	۰/۰۶۴
جریان نقد عملیاتی	CFO	-۰/۰۴۴	۰/۰۱۸	-۲/۴۴۴	۰/۴۰۰
سن شرکت	AGE	۰/۰۵۸	۰/۰۲۸	۲/۰۷۱	۰/۰۴۸
آماره F (احتمال)		۱۳/۸۵۴ (۰/۰۰۰)	ضریب تعیین		۰/۴۶۳
آماره دوربین – واتسون		۲/۱۰۸	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۵۱

همانگونه که در جدول شماره (۹) مشاهده می‌شود، ضریب تبیین مدل در حدود ۴۵ درصد است. این عدد بیانگر آن است که ۴۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (مدیریت سود تعهدی) توسط متغیرهای توضیحی، تبیین شده است.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه پنجم پژوهش نشان می‌دهد که ارتباطات سیاسی (POL) (با ضریب ۰/۰۲۶) در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارای رابطه مستقیم و معنی‌دار با متغیر وابسته مدیریت سود واقعی است (تأیید فرضیه پنجم). این موضوع به این معنی است که شرکت‌هایی که در آن ارتباطات با مراجع قدرت و حاکمیت دولتی بالاست، در معرض استفاده بیشتر از سیاست‌های مدیریت سود واقعی قرار دارند.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه ششم پژوهش نشان می‌دهد ضریب متغیر تعاملی ارتباطات سیاسی و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی (ACEXP*POL) منفی و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار می‌باشد. این موضوع بدین معنی است که ضریب اثرگذاری ارتباطات سیاسی بر متغیر مدیریت سود واقعی در شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی آن دارای تخصص مالی بالاتر است، در مقایسه با سایر شرکت‌ها کمتر می‌باشد. بنابراین می‌توان ادعا نمود که متغیر تخصص مالی منجر به تضعیف رابطه مثبت بین ارتباطات سیاسی و متغیر وابسته مدیریت سود واقعی می‌شود. به‌گونه‌ای که در شرکت‌های با تخصص مالی بالاتر نقش ارتباطات سیاسی در اعمال مدیریت سود واقعی ضعیف‌تر از سایر شرکت‌ها است.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه هفتم و هشتم پژوهش نیز نشان می‌دهد ضریب متغیر تعاملی ارتباطات سیاسی و استقلال اعضای کمیته حسابرسی (INCO*POL) و نیز ضریب متغیر تعاملی ارتباطات سیاسی و اندازه اعضای کمیته حسابرسی ACSIZE*POL فاقد رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته بوده و در نتیجه نمی‌توان داشتن نقش اندازه کمیته حسابرسی و استقلال اعضای آن را در رابطه بین ارتباطات سیاسی و مدیریت سود واقعی تأیید نمود (عدم‌تأیید فرضیه‌های هفتم و هشتم).

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر وابستگی دولتی بر مدیریت سود شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران و تحلیل نقش تعدیل‌گر ویژگی‌های کمیته حسابرسی در این رابطه انجام شد. مطالعه حاضر به لحاظ موضوعی از این جهت حائز اهمیت است که در اقتصادهای درحال‌توسعه، دولت نقش محوری در هدایت فعالیت‌های اقتصادی دارد و این امر می‌تواند کیفیت گزارشگری مالی را تحت تأثیر قرار دهد. جامعه آماری پژوهش را شرکت‌های فعال در صنعت خودروسازی (به عنوان یکی از صنایع استراتژیک و دارای وابستگی دولتی در ایران) تشکیل دادند و داده‌های موردنیاز در یک بازه زمانی ۱۰ سال جمع‌آوری و مورد تحلیل قرار گرفتند. نوآوری اصلی این تحقیق در پر کردن شکاف‌های موجود در ادبیات از طریق ترکیب سه متغیر کلیدی (وابستگی دولتی به عنوان بافت فشارزا، مدیریت سود در دو شکل تعهدی و واقعی و ویژگی‌های کمیته حسابرسی به عنوان مکانیسم تعدیل‌گر) و تمرکز بر بافت خاص و حیاتی صنعت خودروسازی در ایران بود. همچنین، بررسی هم‌زمان نقش تعدیل‌گری کمیته حسابرسی در رابطه بین وابستگی دولتی با هر دو نوع مدیریت سود (تعهدی و واقعی)، گامی نوین در توسعه ادبیات حاکمیت شرکتی در اقتصادهای مبتنی بر روابط سیاسی محسوب می‌شود.

نتایج این پژوهش نشان‌دهنده تأثیر معنادار و مثبت وابستگی دولتی بر هر دو نوع مدیریت سود (تعهدی و واقعی) در شرکت‌های خودروساز ایرانی است. این یافته‌ها با مبانی نظری اقتصاد سیاسی و نظریه نمایندگی همخوانی دارد، چراکه در محیط اقتصادی ایران، دولت به‌عنوان بازیگر اصلی در تخصیص منابع و اعطای امتیازات عمل می‌کند. شرکت‌های وابسته به دولت، با انگیزه دستیابی به منابع مالی ارزان‌قیمت، حمایت‌های سیاسی و حفظ مشروعیت اجتماعی، تمایل بیشتری به دستکاری سود دارند. این مسئله در صنعت خودروسازی که از جمله صنایع استراتژیک و تحت حمایت دولت محسوب می‌شود، تشدید شده است؛ چراکه مدیران این شرکت‌ها اغلب با فشارهای سیاسی برای نمایش عملکرد مطلوب (به‌ویژه در شرایط تحریم و رکود اقتصادی) مواجه هستند. نتایج این بخش با یافته‌های گوپتا و همکاران (۲۰۲۴) و صدرآرا و همکاران (۱۴۰۳) همسو است که نشان داده‌اند شرکت‌های با ارتباطات سیاسی قوی‌تر، از مدیریت سود به‌عنوان ابزاری برای تحقق اهداف سیاسی و اقتصادی خود استفاده می‌کنند.

در خصوص نقش تعدیل‌گر کمیته حسابرسی، یافته‌ها حاکی از آن است که تخصص مالی اعضا می‌تواند رابطه مثبت بین وابستگی دولتی و هر دو نوع مدیریت سود را تضعیف کند. این نتیجه منطبق با نظریه حاکمیت شرکتی است که بر اهمیت دانش تخصصی اعضای کمیته حسابرسی در شناسایی و جلوگیری از دستکاری‌های مالی تأکید دارد. در محیط پر ریسک ایران که کیفیت گزارشگری مالی اغلب تحت‌الشعاع ملاحظات سیاسی قرار می‌گیرد، حضور اعضای متخصص در کمیته حسابرسی می‌تواند تا حدی از تأثیر این فشارها بکاهد. بااین‌حال، استقلال اعضای کمیته تنها در کاهش مدیریت سود تعهدی مؤثر بود و بر مدیریت سود واقعی تأثیر معناداری نداشت. این امر احتمالاً ناشی از ماهیت پنهان‌تر مدیریت سود واقعی است که تشخیص آن حتی برای اعضای مستقل نیز دشوارتر است. همچنین، اندازه کمیته حسابرسی تأثیر تعدیل‌گری معناداری نشان نداد که می‌تواند ناشی از شکل‌گیری کمیته‌های نمادین در شرکت‌های دولتی باشد؛ جایی که افزایش تعداد اعضا لزوماً به معنی بهبود نظارت نیست. این نتایج تا حدی با پژوهش‌های نصیرزاده و همکاران (۱۳۹۶) و تجویدی و قائمی (۱۴۰۰) همخوانی دارد که بر اهمیت تخصص مالی بیش از سایر ویژگی‌های کمیته حسابرسی تأکید کرده‌اند.

مقایسه نتایج این پژوهش با تحقیقات پیشین نشان‌دهنده تفاوت‌های محیطی قابل‌توجهی است. برای مثال، درحالی‌که مطالعاتی مانند باهووا (۲۰۲۴) در غنا و آمارا و همکاران (۲۰۲۵) در بریتانیا بر تأثیر قوی استقلال و حتی تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی تأکید دارند، در ایران به دلیل ساختار مالکیت متمرکز و ارتباطات دولتی بالا، تخصص مالی اعضا نقش پررنگ‌تری ایفا می‌کند. این تفاوت‌ها ناشی از شرایط خاص اقتصادی ایران از جمله دولتی بودن بخش عمده‌ای از اقتصاد، ضعف مکانیزم‌های نظارتی مستقل و اولویت‌دهی به اهداف سیاسی بر کارایی اقتصادی است. همچنین، یافته‌های این پژوهش در خصوص مدیریت سود واقعی که نسبت به مدیریت سود تعهدی کمتر موردتوجه تحقیقات داخلی قرار گرفته، نشان می‌دهد که حتی مکانیزم‌های نظارتی مانند کمیته حسابرسی نیز در کنترل این نوع از دستکاری‌ها کارایی محدودی دارند. این مسئله لزوم بازنگری در ساختار حاکمیت شرکتی شرکت‌های دولتی را بیش‌ازپیش آشکار می‌سازد.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

با توجه به تأیید فرضیه اول و دوم مبنی بر اثر مثبت و معنادار وابستگی دولتی بر هر دو نوع مدیریت سود، به سیاست‌گذاران و نهادهای نظارتی (مانند سازمان بورس و سازمان خصوصی‌سازی) پیشنهاد می‌شود با تدوین مقررات شفاف‌تر در خصوص گزارش‌دهی مالی شرکت‌های با سهام‌داری عمده دولت و تسریع در فرآیندهای واگذاری واقعی و حرفه‌ای، انگیزه و امکان دستکاری سود در این شرکت‌ها را کاهش دهند. همچنین، برای سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران، افزایش ضریب احتیاط در ارزیابی سودآوری گزارش‌شده شرکت‌های با وابستگی دولتی قوی و توجه به شاخص‌های کیفیت سود و جریان نقدی عملیاتی پیشنهاد می‌گردد. از آنجا که فرضیه‌های سوم و ششم (نقش تعدیل‌گری تخصص مالی) تأیید شدند، به هیئت‌های مدیره شرکت‌ها، به‌ویژه شرکت‌های وابسته به دولت، اکیداً توصیه می‌شود که در ترکیب کمیته حسابرسی، اولویت را به جذب اعضایی با مدارک حرفه‌ای معتبر حسابداری و مالی (مانند دارندگان گواهینامه‌های حرفه‌ای حسابداری یا سابقه اجرایی مرتبط) دهند و دوره‌های آموزشی مستمر برای ارتقای دانش تخصصی اعضای موجود برگزار کنند. با توجه به تأیید فرضیه چهارم (نقش تعدیل‌گری استقلال در مدیریت سود تعهدی)، سازمان بورس و اوراق بهادار می‌تواند با اصلاح دستورالعمل حاکمیت شرکتی، ضوابط سخت‌گیرانه‌تری برای استقلال واقعی (و نه صوری) اعضای کمیته حسابرسی در این شرکت‌ها تعریف نماید، مثلاً منع عضویت مدیران اجرایی سابق دولت در کمیته حسابرسی شرکت‌های تحت نفوذ آن نهاد. در مقابل، عدم‌تأیید فرضیه‌های هفتم و هشتم (نقش تعدیل‌گری استقلال و اندازه در مدیریت سود واقعی) نشان می‌دهد که مکانیزم‌های کنونی نظارتی در شناسایی این نوع دستکاری‌های پیچیده ناکارآمد است؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود هیئت تدوین استانداردهای حسابداری با همکاری سازمان بورس، راهنماهای عملیاتی و افشاهای اجباری مشخصی برای فعالیت‌های عملیاتی غیرمعمول (مانند تغییرات چشمگیر در مخارج تحقیق و توسعه یا زمان‌بندی فروش) که می‌تواند نشانه‌ای از مدیریت سود واقعی باشد، تدوین کند تا امکان نظارت مؤثرتر برای کمیته‌های حسابرسی و تحلیل‌گران فراهم آید.

برای بهبود وضعیت موجود، تقویت تخصص مالی و استقلال واقعی (و نه صوری) اعضای کمیته حسابرسی از طریق الزام به استخدام اعضای دارای مدارک حرفه‌ای معتبر و کاهش وابستگی آن‌ها به نهادهای دولتی ضروری است. همچنین، ایجاد سازوکارهای شفاف برای گزارش‌دهی فشارهای سیاسی بر تصمیم‌گیری‌های مالی می‌توانند از دستکاری سود بکاهد. تنظیم‌کنندگان مقررات باید با تدوین استانداردهای دقیق‌تر برای شناسایی مدیریت سود واقعی، به‌ویژه در معاملات مرتبط با دولت، زمینه سوءاستفاده‌های احتمالی را محدود کنند. از سوی دیگر، کاهش تدریجی وابستگی مالی شرکت‌ها به دولت از طریق خصوصی‌سازی واقعی و توسعه بازار سرمایه می‌تواند انگیزه‌های مدیریت سود را تضعیف نماید. درنهایت، فرهنگ‌سازی برای ارتقای مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دولتی و الزام آن‌ها به پاسخگویی در قبال کیفیت گزارش‌های مالی، به‌عنوان مکمل سازوکارهای نظارتی رسمی، می‌تواند در بلندمدت به بهبود شفافیت مالی بینجامد.

این پژوهش با محدودیت‌هایی همراه بود که از جمله آن‌ها می‌توان به تمرکز بر یک صنعت خاص (خودروسازی) و در نتیجه محدود بودن قابلیت تعمیم نتایج به سایر صنایع، استفاده از شاخص‌های کمی نسبی برای سنجش پیچیده مفهوم وابستگی دولتی (که دارای ابعاد کیفی و نهادی نیز هست) و عدم دسترسی به برخی داده‌های کیفی مربوط به فرآیندهای تصمیم‌گیری داخل کمیته‌های حسابرسی اشاره کرد. برای پژوهش‌های آتی، پیشنهاد می‌شود رابطه مورد بررسی در سایر صنایع استراتژیک وابسته به دولت (مانند بانک‌ها، نفت و پتروشیمی) و نیز در شرکت‌های خانوادگی با ارتباطات سیاسی مورد آزمون قرار گیرد. همچنین، بررسی نقش تعدیل‌گری سایر مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی مانند کیفیت حسابرسی خارجی، مالکیت نهادی فعال یا نقش سهامداران اقلیت و همچنین تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی- سیاسی (مانند چرخه‌های انتخابات یا تحریم‌ها) بر رابطه بین وابستگی دولتی و مدیریت سود می‌تواند به درک جامع‌تری از این پدیده بیانجامد. علاوه بر این، استفاده از روش‌های ترکیبی (کیفی-کمی) و مصاحبه با اعضای کمیته‌های حسابرسی و مدیران مالی شرکت‌های مورد مطالعه، برای کشف عمیق‌تر نحوه اثرگذاری این روابط، می‌تواند مسیر جدیدی در پژوهش‌های آتی بگشاید.

منابع

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

انسان، رسول؛ و حسین پورحسین فروتقه. (۱۳۹۵). موانع توسعه صنعت خودروسازی ایران با نگاهی به کشورهای پیشرو. **پنجمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و دومین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری‌های باز**، تهران.

تجویدی، الناز؛ و محمود قائمی. (۱۴۰۰). ویژگی‌های کمیته حسابرسی و مدیریت سود. **تحقیقات حسابداری و حسابرسی** ۴۹(۱۳): ۱۵۵-۱۷۴.

حاجیها، زهره؛ و مریم نادری. (۱۳۹۷). بررسی ارتباط بین کیفیت حسابداری با ضعف‌های بااهمیت کنترل داخلی. **فصلنامه حسابداری مالی** ۱۰(۳۷): ۱۱۸-۹۵.

داداش‌زاده، قادر. (۱۳۹۹). ارتباط بین روابط سیاسی و پدیده مدیریت مصنوعی و واقعی سود. **پژوهش‌های حسابداری و حسابرسی** ۱۰(۳): ۵۶-۳۱.

صدرآرا، مهرداد. (۱۴۰۲). **تئوری‌های حسابداری، با درآمدی بر فلسفه علم**. انتشارات ترمه.

صدرآرا، مهرداد. (۱۴۰۴). **اصول حسابداری (۱)**. انتشارات دانشگاه گیلان.

صدرآرا، مهرداد؛ سید محمد مشعشعی و حامد عمرانی. (۱۴۰۳). تأثیر وجود نفوذ سیاسی در شرکت‌ها بر رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی. **فصلنامه حسابداری مالی** ۱۶(۶۳): ۵۰-۳۹

صدرآرا، مهرداد؛ محمد نوربخش لنگرودی و نسترن حقگو طبالوندانی. (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی تأثیر اجزای اقلام تعهدی عملیاتی بر سودآوری آتی و بازده آتی سهام در صنایع خودروسازی، سیمان و فلزات اساسی. **مطالعات نوین کاربردی در مدیریت و اقتصاد** ۱(۱): ۲۰-۱.

صدرآرا، مهرداد؛ و صالح طاهری بازخانه. (۱۴۰۳). کاربرد تبدیل موجک در کشف پویایی‌های رابطه علی میان نااطمینانی سیاست اقتصادی و قیمت سهام. **سیاست‌گذاری اقتصادی** ۱۶(۳۲): ۲۵-۱.

صدرآرا، مهرداد؛ یاسر رضایی پیته نوئی و غلامرضا محفوظی. (۱۴۰۱). ارائه مدلی جهت بروز رسانی سیستم‌های نظارتی متناسب با ناهنجاری‌های بازار در بورس اوراق بهادار تهران. **فصلنامه بورس اوراق بهادار** ۱۵(۸): ۲۲-۱.

طاهری بازخانه، صالح؛ و مهرداد صدرآرا. (۱۴۰۳)، نااطمینانی سیاست اقتصادی و بازده بازار سهام در ایران: شواهدی جدید بر پایه تبدیل موجک و تحلیل در حوزه زمان- فرکانس. **نشریه سیاست‌ها و تحقیقات اقتصادی** ۳(۴): ۳۰-۱.

محمدی، مهدی؛ و بهمن حاجی‌پور. (۱۳۹۹). شناسایی الگوی همکاری رقابت در صنعت خودروسازی ایران بر اساس رویکرد سیستمی: مورد مطالعه شرکت ایران‌خودرو. **پژوهش‌های مدیریت عمومی** ۴۷(۱۳): ۳۰۶-۲۷۵.

مشعشعی، سید محمد؛ و مرضیه جعفری ازوج. (۱۳۹۹). تحلیل اثر میانجی سیاست تقسیم سود بر ارتباط بین سازوکارهای حاکمیت شرکتی درونی و جریان نقدی آزاد. **فصلنامه حسابداری مالی** ۱۲(۴۵): ۱۶۵-۱۴۲.

نصیرزاده، فرزانه؛ جواد اورادی و جواد رجبعلی‌زاده. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیتهٔ حسابرسی بر مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی. **مطالعات حسابداری و حسابرسی** ۲۴: ۵۲-۳۹.

Abeysekera, I. (2003). Political economy of accounting in intellectual capital reporting. **The European Journal of Management and Public Policy** 2(1): 65-79.

Amara, N., S. Bourouis, S.M. Alshdaifat, H. Bouzgarrou & H. Al Amosh. (2025). The Impact of Audit Quality and Female Audit Committee Characteristics on Earnings Management: Evidence from the UK. **Journal of Risk and Financial Management** 18(3): 136. https://doi.org/10.3390/jrfm18030136

Bawuah, I. (2024). Audit committee effectiveness, audit quality and earnings management: evidence from Ghana. **Cogent Business & Management** 11(1). https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2315318

Bushman, R.M., & J.D. Piotroski. (2006). Financial reporting incentives for conservative accounting: The influence of legal and political institutions. **Journal of Accounting and Economics** 42(1-2): 107-148.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

Chaney, P.K., M. Faccio & D. Parsley. (2011). The quality of accounting information in politically connected firms. **Journal of Accounting and Economics** 51(1-2): 58-76.

Chen, H. S., Liu, X. & J. Wang. (2023). Do socially responsible audit firms provide higher audit quality? An investigation of corporate social responsibility activity in audit firms. **Managerial Auditing Journal** 38(2): 206-240.

Deng, K., H. Zeng & Y. Zhu. (2017). Political connection, market frictions and financial constraints: evidence from China. **Accounting and Finance, Accounting and Finance Association of Australia and New Zealand** 59(4): 2377-2414. http://doi:10.1111/acfi.12301

Goldman, E., J. Rocholl & J. So. (2009). Do politically connected boards affect firm value? **The Review of Financial Studies** 22(6): 2331–2360. https://doi.org/10.1093/rfs/hhn088

Gupta, J., N. Kushwaha & T. Ebrahimi. (2024). Does firm-level political risk influence earnings management? **Review of Quantitative Finance and Accounting** 64: 1165–1198. https://doi.org/10.1007/s11156-024-01330-z

Habib, R. (2001). Estimating the value of political connections. **American Economic Review** 91(4): 1095–1102.

Kothari S.P., A.L. Leone & C. E. Wasley. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. **Journal of Accounting and Economics** 39(1): 163–197.

Roychowdhury, S. (2006). Earnings management through real activities manipulation. **Journal of Accounting and Economics** 42(3): 335-370.

Wang, Z., G. Braam, D. Reimsbach & J. Wang. (2020) Political embeddedness and firms' choices of earnings management strategies in China. **Accounting and Finance, Accounting and Finance Association of Australia and New Zealand** 60(5): 4723-4755. https://doi.org/10.1111/acfi.12690

Watts, R.L., J.L. Zimmerman. (1986). **Positive Accounting Theory**. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Ch.10: 222-243.

Zang, A.Y. (2012). Evidence on the tradeoff between real activities manipulation and accrual based earnings management. **The Accounting Review** 87(2): 675-703.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]